

Cmentarze Gdańska (1945-2015)

W pracy przedstawiono sposób zarządzania, zakładania i likwidacji gdańskich cmentarzy po 1945 roku. W pierwszej części pracy zarysowano przemiany demograficzne, od których zależna jest wielkość oraz wewnętrzna struktura cmentarzy. Największym problemem było ustalenie osób pochowanych w 1945 roku, liczba ta jest niezwykle trudna do wskazania, jednak, korzystając z źródeł do tej pory niewykorzystanych przez badaczy, jak księgi zmarłych, udało się oszacować liczbę pochówków w tragicznym dla miasta i jego mieszkańców okresie. Drugi rozdział traktuje o zarządzaniu nekropoliami, omówiona tu została kwestia komunalizacji, co wywołało spór z kościołem rzymskokatolickim oraz sposoby administrowania cmentarzami czynnymi, których stan ze względu na zbyt mały budżet był często w nie najlepszym stanie. Istotne jest tu porównanie z cmentarzami w Sopocie i Gdyni, co pozwala na wykazanie ogólnych problemów z utrzymaniem nekropolii w pierwszych dziesięcioleciach Polski Ludowej. Wykazanie stanu cmentarzy czynnych jest też istotne również w kontekście następnego rozdziału, w którym omówiono przebieg likwidacji starych nekropolii. Stan cmentarzy zamkniętych był, rzecz jasna, jeszcze gorszy niż czynnych. Stan cmentarzy przeznaczonych do likwidacji wpisywał się również w szerszy kontekst powojennej rustykalizacji przestrzeni miejskich, ich swoistej agraryzacji (wypas i hodowli zwierząt na cmentarzach) oraz ogólnej pauperyzacji jego mieszkańców. Wskazano również ogólny stopień niedofinansowania potrzeb zieleni miejskiej. W rozdziale tym oprócz omówienia formalno-prawnego oraz praktyki, towarzyszącej likwidacji, obszernie przeanalizowano przyczyny podjętych decyzji. Likwidacja cmentarzy w Gdańsku omówiona została wreszcie w kontekście porządkowania kwestii cmentarnej na obszarze całej Polski. Rozdział czwarty dotyczy problemu zakładania nowych cmentarzy zarówno komunalnych, jak i wojskowych, zostały tu omówione przepisy i wytyczne, którymi się kierowano, jak i sam proces realizacji przedsięwzięć. Rozdział piąty poświęcono cmentarzom jako szczególnym zabytkom kultury materialnej, istotne w tym miejscu było prześledzenie sposobów postrzegania gdańskich nekropolii zarówno przed, jak i po 1945 roku, co było punktem wyjścia do przedstawienia stosunku służb konserwatorskich. Rozdział ten zamyka omówienie losów trzech uratowanych starych założeń cmentarnych. Ostatni, szósty rozdział omawia kwestie cmentarzy jako elementu systemu zieleni w Gdańsku i (odwołując się do niewykorzystanych wcześniej materiałów źródłowych) zawiera postulaty koniecznych kierunków badań. W zakończeniu umieszczono dwa aneksy. W pierwszym znajdują się opracowane noty poświęcone głównym cmentarzom Gdańska. Oprócz krótkiego rysu historycznego znalazły się tu informacje, które nie mieściły się w głównym wykładzie niniejszej pracy, a dotyczą układu, kompozycji oraz obiektów znajdujących się na terenie danego założenia. W aneksie drugim zestawiono wszystkie tereny parkowe urządzone na terenach dawnych cmentarzy. Układ not ma charakter analogiczny do pierwszego aneksu, oprócz historii obiektu umieszczono w nim informacje o układzie i kompozycji.